

A várbeli pincebarlangok

Beszámoló a kutatásról

Írta: Kadic Ottokár dr.

Benedek Sándor, a közigazgatási bíróság nyugalmába vonult másodelnöke a „Budai Napló“ 1932. évi március hó 24-ik számában cikket írt a borrhól s többek közt élénk színekkel eseteli azt a rég letűnt aranykort amikor a budai hegyek alját viruló szőlők öveztek és fehérítő préházak tarkították, amikor a budai kiskoresmák és vendéglők hangosak voltak a polgárok jókedvétől. Kétségtelen, hogy az elpusztult szőlőkultúra bőséges forrását képezte Buda gazdasági életének. S ha azt kutatjuk, hogy a budai szőlőtermelők hová viték boraikat, önkénytelenül eszünkbe jutnak a várbeli „török-pincék“. Ezeknek a pincéknek gondos megépítése és nagy kiterjedése visszatükrözteti a budavidéki bortermelésnek egykori nagyságát és gazdasági jelentőségét. Amikor azután a budai szőlők elpusztultak, a bortermelés is hanyatlani kezdett s ezzel karöltve a várbeli pincék is elvesztették egykori közigazgatási jelentőségüket. A törökpincéket *ma már senkisémm használja*, ezek fölöslegessé váltak, sőt, mint veszélyesnek vélt üregeket szeméttel és építkezési törmelékkel töltik be s ezzel ezeket a legendás történelmi helyeket évről-évre pusztítják. A várbeli törökpincékről ma már annyira megfedekeztek, hogy a mai nemzedék alig tud valamit azok létezéséről. A tudomány szintén teljesen elhanyagolta ezeket a rendkívül érdekes üregeket. Ilyen körülmények között érhető, hogy magam is, mint barlangkutató, csak későn értesültem a várbeli pincék létezéséről és tudományos jelentőségükről.

Hogy azután ujabban mégis bekapcsolódtam a várbeli törökpincék tanulmányozásában, ezt főleg vitéz *Aggházy* Kamill ezredes barátomnak, a m. kir. Hadi Múzeum igazgatójának köszönöm, aki az utóbbi években ismételten felhívta figyelmemet ezekre az üregekre s azok kutatását sürgette. Végre az 1931. évi szeptember havában elhatároztam, hogy néhány törökpincét felkeresek. Ezt a vállalkozásomat megkönnyítették *Lantos* Zoltán és *Müller* Dezső székesszékfőv. mérnökök, akik mint a helyi viszonyok és a törökpincék ismerői, készséggel vállalkoztak arra, hogy több ilyen pincét bemutassanak. Bejárásaimon *Kalmár* János régész-mérnök is résztvett, aki a Magyar Nemzeti Múzeum történeti osztálya megbízásából a pincéket régészeti szempontból vizsgálta. Húséges segítőársaim voltak még *Barbie* Lajos és *Kiss* Miklós, a M. B. T. tagjai, akik az egyes nehezebben hozzáférhető üregeket kutatták s a pincék kivilágításában és fényképezésében segítségemre voltak. Munkánkat nagymértékben elősegítette az a körülmény, hogy a nyolevannas években ezeket a pincéket a székesszékfőváros megbízásából felmérte *Schubert* Ignác székesszékfővárosi mérnök. Mielőtt bejárásaimat megkezdtém, *Csárman* Ferenc tanácsnok engedélyével a központi városháza műszaki osztályában a pincék alaprajzát és szelvényeit lemásoltam s így helyszíni bejárásaimat kész térképek alapján végeztem.

A végzett kutatás kiderítette, hogy a várhegyi pincebarlangoknak tudományos, honvédelmi és idegenforgalmi jelentőségük van s ezért megérdemlik, hogy velük behatóbban foglalkozzunk.

A hegy alapközete *budai márga*, amely helyenként jól rétegzett. A Várhegy északnyugati részében, különösen a Duna felé néző hegyhát oldalán, te-

hát a Verbőczy és Országház uccában, a Szentháromság téren és a Tárnok ucca végén levő pincékben, a mésztufa alatt, *folyami lerakódás*, nevezetesen kavics, homok és agyag található, mint a Duna egykori üledékei.

A mésztufa-pincéknek legrégebben ismert nevezetessége a Díszter és Kaszinó uccai pincékben található borsókő- vagy pizolit telepek. Ezek arról tanúskodnak, hogy itt a pleisztocénben *meleg források fakadtak*. A Duna akkoriban a *Várhegy magasságában folyhatott*, árterét mocsarak borították s ezekben rakódott le a hőforrások vizéből a mésztufa.

A várbeli törökpincék leginkább barlangtani szempontból érdekesek. Ezek két vagy három emeletben egymás fölött fekszenek. A felső pincék, a megszokott magasságban, az épületek alatt, a felszíntől 2—3 méternyi mélységben lágy talajba épültek. Az alsó pincék átlag 8 méter mélységben a mésztufa alján természetes úton a víz kilugozó és kivájó hatása következtében fejlődtek és túlnyomó részben a háztelkeken kívül, az uccai úttest alatt terjednek. Ezek a „törökpincék“ tehát természetes eredetűek vagyis mésztufában képződött barlangok.

Az emberi kéz ezeket a természetes üregeket többé vagy kevésbé átalakította és kibővítette, de mindegyiken felismerhető természetes eredete, épen ezért különös, hogy ezeknek az *üregeknek barlang-voltát eddig még senki sen állapította meg*. Nagyobb kiterjedésű mésztufa-barlangok igen ritkák, hazánkban csak egy ilyen barlangot ismerünk s ez a lillafüredi *Anna-barlang*.

A vastag mésztufaréteg alatt fekvő nagykiterjedésű üregek honvédelmi szempontból is fontosak. Ausztriában, Csehszlovákiában és Olaszországban a világháború után rendbehozott nagylátványos barlangokat főleg a katonaság állította talpra, mert a várbeli sziklaüregek, mint rejtőhelye, légi támadás esetében, a székesfőváros várbeli lakosságának jó szolgálatot tehetnek s ezért, ebből a szempontból is rendezésüket melegen ajánlom, — de idegenforgalmi szempontból is igen fontosak.

Bejárásaim alkalmával beomlott pincerészeket sehol sem észleltem, kivéve a Szentháromság tér 8. sz. előljárósági pincét, amelynek lősz-szerű homokos oldalai tényleg leomlottak.

A pincebarlangok rendezése főleg abból állana, hogy az egyes pincékbe beszórt szemetet és építkezési törmelékét kitakarítsuk, az alacsonyabbakat mélyebbre ássuk, a felső pincéktől elzárjuk, a szomszédos pincéket átjárókkal összekössük és vilannyal kivilágítsuk. Az áttörések, falazások és lépcsők építésére szükséges anyagot, nevezetesen követ, téglát és homokot, maguk a pincék szolgáltatják bőven. A munkát az előljárósági épületek pincéivel, a Szentháromság tér, a Szentháromság ucca épületeinek pincéivel kellene kezdeni és megindulhat a pincék látogatása, a befolyó belépődíjak jövedelméből azután fokozatosan a többi pincének a rendezése következne. Az előljárósági pincéknek egy részét a múlt évben *Mottl János* székesfővárosi műszaki felügyelő az előljáróság költségén ki is takarítottatta s ezzel pompás természetes mésztufa-üregeket tárt fel. Ezt a munkát most nagyobb költséggel folytatni kellene.

A pincebarlangok tulajdonjogi kérdését tisztázni kellene. E pincék zöme

nem a háztelkek, hanem az uccák és teretek alatt, vagyis székesfővárosi területen fekszenek. Ebből az következik, hogy a pincebarlangok túlnyomó része a székesfőváros tulajdonát képezik.

A várbeli pincebarlangok rendezésével azonban a tanulóifjúságnak is új, kiváló tanítási eszközt nyújtunk, ahol a tanár kézzelfoghatóan megmutathatja, hogy ősidőkben mily magasan folyt a Duna, hogyan rakódik le hővizekből a mésztufa, hogyan képződnek a mésztufa-barlangok, hogyan szívárognak a talajvizek a mélységbe és miképpen gyűlnek össze a földalatti üregekben. Esetleges háborús időben, a kikerülhetetlen légi támadás esetében, nemcsak a lakósságnak, hanem elsősorban a várbeli kormányzósági, katonai és polgári főhatóságoknak is biztos védelmet nyújtanak s ezért azoknak haladéktalan, sürgős feltárását az illetékes és érdekelt köröknek a legmelegebben ajánlom.